

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Мр Љубише Поповића
„СРПСКА ПОЛИТИЧКА ТРАДИЦИЈА
У ДЕЛУ СЛОБОДАНА ЈОВАНОВИЋА“

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Поповић Љубиша је рођен 1952. године. Политиколог по образовању. Магистрирао је на Правном факултету у Београду са темом: *Политичке странке у делу Слободана Јовановића.*

Наслов завршене докторске дисертације је: **Српска политичка традиција у делу Слободана Јовановића.** Обим дисертације је 235 страница, од чега је теми посвећено 225 страна а на 10 страница се наводи литература.

У библиографском делу наведено је 13 томова изворне литературе Слободана Јовановића, 29 енциклопедија и зборника, 45 чланака из часописа и новина и 126 ауторских радова који на било који начин третирају тематику српске политичке традиције.

2. Предмет и циљ дисертације:

У раду се представља, анализира, теоријски проблематизира и тумачи једна од многих димензија научног дела Слободана Јовановића, и то она која није до сада била у видокругу интересовања научних прегалаца. Из теоријског наслеђа у први план је извучена српска

политичка традиција са својим одликама. Циљ рада је био да се у грандиозном делу Слободана Јовановића препознају појавни облици и одлике српске политичке традиције. Јовановићево дело је остало узор, али и извор многих корисних поука и порука. У питању је теоријско истраживање српске политичке традиције, али на примеру дела једне изузетне научне величине као што је Слободан Јовановић.

Само језгро истраживачког рада заузима Јовановићево схватање и тумачење српске политичке традиције и њених бројних појавних облика. Као кључна категорија истраживања традиција је препозната у Јовановићевим интерпретацијама политике, историје, државе, друштва, код понашања појединаца, група, организација и институција, у пракси политичког живота Србије и Југославије, што је и био основни циљ рада. Дисертација, тематски представља значајан прилог на теоријском и практичном плану, како за политичку теорију, тачније политичку социологију, тако и за политичке делатнике у Србији.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Избор српске политичке традиције за предмет истраживања није случајан. У научном делу интелектуалца који је обележио једну епоху, сагледавање макар и једног његовог сегмента може бити плодотворно. У Јовановићевом делу је политичка традиција препознатљив предмет проучавања, а у његовим радовима постоји довољна количина сазнања и чињеница о предмету проучавања који се могу систематизовати.

Научни циљеви истраживања захтевали су постављање хипотеза чија је заснованост била подвргнута истраживању и провери. Основне хипотезе се свODE на тврдње да у Јовановићевом делу постоје значајни елементи за разумевање српске политичке традиције, мада у његовом

опусу нема засебног нити целовитог дела на ту тему. Интересовања Слободана Јовановића за српску политичку традицију су тематски разноврсна и вишеслојна, мада та мисао нема карактер целовите теорије, концепта или модела, већ првенствено остаје на нивоу анализе и тумачења. Јовановићева интерпретација српске политичке традиције има непристрасан приступ, а у погледу инспирације главне изворе налази у кругу утицајних личности из модерне српске историје. Све наведене хипотезе су у основи потврђене.

Оперативни истраживачки метод била је анализа садржаја свих за ову тему релевантних изворних научних радова Слободана Јовановића. Као секундарни извор сазнања коришћене су студије других аутора који су писали о Јовановићу и његовом научном делу, као и аутора који су писали о традицији уопште, а посебно о српској политичкој традицији.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

Тематика доктората је груписана у четири дела. Уводне напомене отварају питање стања српске политичке традиције у научном фонду. Образлаже се „природни спој“ политичке традиције и политичке мисли Слободана Јовановића, као великог писца српске политичке историје.

У првом делу рада разматрана је теоријска утемељеност, сложеност и оправданост истраживања српске политичке традиције. Имајући у виду да је интересовање Слободана Јовановића за српску политичку традицију вишеслојно, кандидат своје истраживање тематски разврстава и групише око следећих основних питања:

1. Политичке институције као саставни део политичке традиције;

2. Владалачка власт, као прилог ауторитарној традицији владања;
3. Страначке борбе, као извор традиционалних сукоба унутар државе и друштва;
4. Политичке вође као пример традиционалног односа према моћи појединаца;
5. Политичке идеје и покрети као део европске и српске политичке традиције;
6. Комунистичка Југославија као пример ауторитарног система владавине харизматског вође и једне партије;
7. Проучавање српског националног карактера;
8. Осврт на индивидуалне теоријске доприносе других аутора изучавању српске политичке традиције;
9. Политичко искуство научника Слободана Јовановића

Друго и трећи поглавље представљају централне делове докторске дисертације кандидата Љубише Поповића.

У другом делу је изложен теоријски оквир српске политичке традиције, који према виђењу истраживача садржи мноштво актуелних питања која чине целину овог теоријског концепта. Између осталих размотрна су питања значаја и значења српске политичке традиције и сродних појмова, обележја традиције, улога косовског мита, место слободе и правде у систему традиције, традиција уставности и парламентарности, традиција самовлашћа, насилничко наслеђе, политичке поделе, политички етос и политички симболи, србофобија и колективна кривица, политичке интеграције и обликовање демократске политичке традиције.

Кандидат је у овом делу тезе дао врло користан и информативан преглед појединачних доприноса класичних и савремених аутора

разматрању питања српске политичке традиције. Листа тих аутора је импозантна и садржи следећа имена: Вук Стефановић Караџић, Светозар Милетић, Владимир Јовановић, Светозар Марковић, Јован Ристић, Василије Васа Пелагић (аутори који су током деветнаестог века обележили мисао о нашој политичкој традицији), а затим аутори из двадесетог века: Јован Скерлић. Стојан Новаковић, Јован Цвијић, Владика Николај Велимировић, Јован Дучић, Владимир Дворниковић, Драгољуб Јовановић, Исидора Секулић, Милош Црњански, Иво Андрић, Добрица Ћосић, Владета Јеротић, Ратко Божовић, Душан Кецмановић, Ђуро Шушњић, Михајло Марковић, Василије Крестић, Матија Бећковић, Милован Данојлић, Јован Марић.

Посебну пажњу кандидат Поповић посвећује нашем познатом политикологу Милану Матићу који је синтетизовао обележја српске политичке традиције на следећи начин: а) у позитивне карактеристике је убројао слободарство и борбени дух народа; развијено осећање правде и правичности; осећај једнакости; значај и улога вође; епски дух; отвореност према другима и гостољубље; и б) у негативна обележја је убројао рајетински менталитет; неслогу; превару; као и штетност динарске виолентности.

У трећем делу рада, анализирана је основна тема докторске дисертације: српска политичка традиција у делу Слободана Јовановића. Теоријско истраживање које нам у својој докторској тези нуди Љубиша Поповић обухвата увид у све доступне Јовановићеве радове од 1890. године, када је написао свој први рад о демократији, па до текстова који су објављени након његове смрти (1964. године). Детаљно су наведене области у којима Слободан Јовановић излаже проблематику српске политичке традиције: политичке институције,

владачка власт, страначке борбе, страначке вође, политичке идеје и покрете, српски национални карактер, поратна Југославија, екстремна политичка понашања и искуство научника у политици.

У докторској дисертацији се показује да Слободан Јовановић прати уставни развитак Србије од Сретењског устава 1835. године до дефинитивног пада династије Обреновића 1903. године. Јовановић долази до закључка да се у читавом том периоду оцртавају две сукобљене тенденције: прва, монархистичка и друга, парламентарна, која тежи успостављању и јачању народне скупштине као израза народног суверенитета и народних права. У два студијама „О дводомном систему“ (1899) и „Велика народна скупштина“ (1900) Слободан Јовановић је изашао са предлогом да се укине Велика народна скупштина и да се уведе дводомни скупштински систем. Свој велики утицај на уставне промене остваривао је и преко страница „Архива за правне и друштвене науке“ који је Правни Факултет у Београду покренуо 1906. године, а у коме је Јовановић имао редовну рубрику под насловом „Парламентарна хроника“. Занимљиво је, међутим, да у доношењу првог устава нове јужнословенске државе (Видовдански устав) Јовановић није имао већег утицаја мада је као угледни уставни правник био председник Уставне комисије.

Према оцени Слободана Јовановића у успостављању политичке традиције у Србији деветнаестог века доминантан фактор су били српски владари из династије Обреновића. Милошева влада је представљала патријархално самодржавље деспотског лика; Михајлова строг али просвећени аутократски тип режима који се ослањао првенствено на војску; Миланова владавина са деспотским манирима и вештим манипулацијама политичким странкама; за време колебљивог

Александра, који је убијен заједно са супругом Драгом Машин, догодило се више државних удара, промењена су три устава и дванаест влада.

Према налазима у дисертацији Љубише Поповића, Слободан Јовановић је у основи имао неповољно мишљење о политичким странкама . Пут изласка из кризе парламентаризма он је видео у активирању независног јавног мњења, превасходно независног од политичких странака. О странкама је почео да пише и пре него што су формално успостављене 1881. године. Уставобранитеље је називао странком, мада су они били само утицајна опозициона група. Мада се још од Светоандрејске скупштине (1858) формирају два политичка блока (саветски и скупштински, који ће касније сами себе назвати конзервативни и либерални), прва политичка странка у Србији по Јовановићевом мишљењу била је Либерална странка. Пре тога, сматрао је он, постојале су квазистранке, које нису биле политичке у правом смислу те речи већ династијске (карађорђевићевци и обреновићевци). У првој фази од 1858. до 1868. Либерале су чинили млади људи школовани у иностранству, надахнути слободарским идејама из 1848. године. У фази након тога странка се регрутује из разгранатог чиновничког апарата. Главна истопријска заслуга Либералне странке је извојевање државне независности, а њени највећи успеси су везани за њеног вођу Јована Ристића, намесника, председника владе и дипломате. Седамдесетих година деветнаестог века јављају се истовремено две нове политичке групације (напредњаци и радикали) који се формално организују као странке тек 1881. и 1882. године. Напредњаци су радили су на модернизовању српске државе по европским узорима. Сматрали су да Србија не може постати модерна

држава ако не добије модерне политичке слободе, па су зато озаконили слободу штампе, и право збора и удруживања. Напредњаци су од странке слободоумне интелигенције оријентисане према западу, на крају завршили као дворско-конзервативна странка. Радикали су први у нашу патријархалну средину унели модерно страначко устројство са разгранатом мрежом месних одбора што им је омогућило да први организују сељаке у политичку странку. Први интелектуалци радикалне странке су по опредељењу били социјалисти, као и њихов идеолог Светозар Марковић, и залагали су се за сувереност Народне скупштине и локалну самоуправу.

Полазећи од става да политику не чине само институције и идеје, већ првенствено људи, кандидат у дисертацији приказује Јовановећеву анализу личности страначких вођа. Уставобранитељи (конзервативци) имали су Илију Гарашанина, либерали Јована Ристића, напредњаци Милутина Гарашанина, радикали Никоилу Пашића. Свака од ових фигура давала је периоду у коме је деловала и печат своје личности.

Као проницљив аналитичар друштвених кретања у којима се показује карактер нашег човека Слободан Јовановић открива утицаје културних вредности и колективне психологије на политичку традицију српског народа. У дисертацији се анализирају одговарајући радови Слободана Јовановића на ове теме, а пре свега посмртно објављен рад под насловом „један прилог за проучавање српског националног карактера“ (из 1964.). Овај рад се састоји из четири тематске целине: прва се односи на главне носиоце националних и културних идеја и реформи (Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, Уједињена омладина, Светозар Марковић, Јован Цвијић); друга третира југословенску мисао и српско национално питање у Југославији; треће

разлаже аргументе о културном обрасцу код Срба; а четврто је посвећено националном карактеру. Под националним карактером Слободан Јовановић подразумева оне идеје које један народ има о свом властитом карактеру, о својој историји, о својим задацима у будућности. Национални карактер је, по њему, повезан са националном идеологијом, а главни носиоци и тумачи националне идеологије су политичари, књижевници и научници.

Четврти део чине закључна разматрања где се на 25 страница детаљно сумирају резултати истраживања и дају закључне оцене по свим деловима рада.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Мр Љубише Поповића „Српска политичка традиција у делу Слободана Јовановића“ представља у нас прву целовиту научну студију на ову тему.

Основни потврдан одговор на питање колико је Слободан Јовановић, као велико име српске друштвене науке, у своме научном делу био заокупљен српском политичком традицијом је у овој дисертацији аргументовано доказан.

Овом истраживачком раду припада научно првенство јер према Слободану Јовановићу успоставља нову сазнајну димензију стављајући у први план тему српске политичке традиције, која је дуго била запостављана у нашој новијој политичкој науци. Истраживач је у научном опусу Слободана Јовановића препознао првог утемељивача наше политичке социологије, који је уз многе друге теме афирмисао ову нову теоријску дисциплину и у пољу истраживања политичке традиције у нововековној Србији.

Дисертација посвећује пуну пажњу најважнијим теоријским аспектима српске политичке традиције. Као резултат истраживања научној јавности је понуђен разуђенији приступ категорији српске политичке традиције који у много чему премаша досадашња виђења ове тематике. Целину теоријског концепта српске политичке традиције творе: извори, обележја, садржина и спољни и унутрашњи фактори који утичу на обликовање српске политичке традиције у дужем временском периоду.

Србија деветнаестог века је, захваљујући радовима Слободана Јовановића, с правом у дисертацији означена као доба које представља полазиште свих појавних облика нововековне српске политичке традиције.

У исраживању је потврђено да Слободан Јовановић није израдио самосталну теорију српске политичке традиције, већ да се онајпре појављује као мислилац који је објашњава и тумачи. Његов реалистички политиколошки приступ са наглашеним социопсихолошким тумачењем српске политичке традиције носи драгоцену запажања која су незаобилазна тековина за политичку социологију.

У Јовановићевом делу кандидат је јасно идентификовао присуство следећих елемената српске политичке традиције:

прво, важност и значај првих политичких институције Србије у XIX веку, као неизоставни део наше политичке традиције и политичког наслеђа;

друго, власт династије Обреновића, као пример ауторитарне традиције владања;

треће, страначке борбе, као нови вид традиционалних сукоба и подела унутар српске државе и друштва;

четврто, улогу државних и страначких вођа, као израз традиционалног односа политичке моћи појединца на лидерској позицији;

пето, ширење политичких идеја и покрета по Србији, као део европске и српске политичке традиције;

шесто, поратна Југославија, као ауторитарни режим харизматског вође и партије;

седмо, српски национални карактер, као чинилац српске политичке традиције;

осмо, екстремна политичка понашања или традиција политичког насиља и репресије; и

девето, лично искуство научника у политици.

Докторант је на примеру личности и дела Слободана Јовановића настојао да извуче поуку и пренесе поруку у тумачењу значаја политичке традиције током новијих и савремених периода у развоју српске државе и друштва.

6. Закључак:

Комисија констатује да је дисертација урађена у свему према одобреној пријави, да је према начину обраде, истраживачким поступцима, приступу теми и закључцима докторант урадио самостално научно дело подобно за јавну одбрану.

Професор Јовица Тркуља сматра да ова дисертација потврђује величину и значај дела Слободана Јовановића не само за нашу правну

науку, него и за савремену политичку науку у Србији, јер осветљава значајну димензију нашег политичког наслеђа.

Професор Зоран Стојиљковић посебно указује на значај бављења српском политичком традицијом у делу Слободана Јовановића и за нашу савремену политичку социологију.

Професор Јован Базић високо оцењује свеобухватност истраживачког рада кандидата, јасан стил писања и убелјивост аргументације изнете у тези.

Професор Вукашин Павловић, као ментор, посебно похваљује висок степен самосталности кандидата приликом израде докторске дисертације.

Комисија у целини сматра да је кандидат магистар Љубиша Поповић својом докторском дисертацијом на тему „Српска политичка традиција у делу Слободана Јовановића“ испунио све суштинске академске као и формалне законске услове и препоручује Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду, као и надлежним органима Универзитета у Београду, да одобре јавну одбрану докторског рада.

Чланови Комисије за писање извештаја

Проф. Др Јовица Тркуља,

Проф. Др Зоран Стојиљковић,

Проф. Др Јован Базић,

Проф. Емеритус Вукашин Павловић,